

LEKTIONSPLAN

DEN KLIMAVENLIGE SKOLE – VAND, VARME OG TEKNOLOGI

7. – 9. KLASSE

INDHOLD

Lektioner før besøget af VVS-installatøren.....	2
Lektioner under besøget fra VVS-installatøren.....	8
Lektioner efter besøget af VVS-installatøren.....	10

Lektioner før besøget af VVS-installatøren

Eleverne skal i forløbet arbejde i grupper af 2 – 4 elever. Det er hensigtsmæssigt, at det er de samme grupper i hele forløbet. De skal nemlig bruge resultaterne fra deres undersøgelser til den afsluttende opgave.

Hvis I er flere lærere om at gennemføre forløbet, kan I med fordel aftale følgende, før I starter forløbet:

- Hvem der tager kontakt til VVS-installatøren og aftaler besøget.
- Hvordan introduktionen til forløbet skal foregå. Hvornår, hvordan og hvem?
- Hvordan ugen med besøget skal tilrettelægges.
- Husk at introducere den afsluttende opgave ”Hvordan bliver skolen mere klimavenlig?” i starten af forløbet.
  - Aftal i teamet, hvem forslagene skal præsenteres for – teknisk serviceleder, skolens ledelse, en forvaltning, borgmesteren eller lignende.

Lektion 1 og 2	Materialer
<p>Introduktion til forløbet Introducer den overordnede problemstilling som er omdrejningspunktet for forløbet: ”Hvordan bliver skolen mere klimavenlig?”</p> <p>Opstart af ”Vandets kredsløb” I skal i de kommende lektioner undersøge vandets kredsløb i et akvarie, ved at så karse. Det skal stå nogle dage, for at man kan se, hvordan kredsløbet fungerer. Grotiden for karse er 5-7 dage, så det er meget passende, hvis opstillingen kan stå en uges tid. Afsæt derfor 10-15 minutter til opstillingen. Du kan også stille det op på forhånd og gennemgå opstillingen for eleverne.</p>	<p>Du og dine elever kan finde faglig viden om vand på hjemmesiden https://vandetsvej.dk/</p>

<p>Se opstillingen og vejledning her: https://vandetsvej.dk/laerings-modul/vandets-kredsloeb</p> <p>Drøft dette i plenum:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan tror I, at modellen vil virke? • Er det nødvendigt at vande karsen i løbet af den uge modellen skal stå? • Hvorfor er det vigtigt, at plastfolien slutter tæt som låg? <p>Man kan godt forstå vandets kredsløb uden akvarie-modellen, men modellen illustrerer kredsløbet tydeligt og giver en god forståelse af hvordan det fungerer i naturen/virkeligheden.</p> <p>Vandets kredsløb</p> <p>I skal se på modellen (opstillingen eller model fra nettet) af vandets kredsløb. Se på modellen og tal i plenum eller i grupperne om disse spørgsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Udenfor kommer energien fra solen, hvor kommer energien fra i modellen? • Hvad vil der ske, hvis modellen placeres i mørke? • Ville det gøre nogen forskel, hvis vandet i ”havet” var salt som havvand? <p>Se den korte film: https://vandetsvej.dk/faglig-viden/vandets-kredsloeb og tal på den baggrund om vandets kredsløb. Eleverne skal derefter arbejde med Eleverk 1: Vandets kredsløb og udnyttelse.</p>	<p>Materialer til opstilling af vandets kredsløb</p> <ul style="list-style-type: none"> • Et akvarium, gerne af plast • Vat (ikke vandskyende) • Karsefrø • Husholdningsfolie eller plastik • Tape • En sten, som en knyttet barnehånd • En træklods eller lignende • En arkitektlampe eller lignende med pære, der giver varme <p>Eleverk 1: Vandets kredsløb og udnyttelse</p>
--	--

Lektion 3 og 4	Materialer
<p>Vandforbrug på skolen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleverne skal arbejde med Eleverk 2 på baggrund af de data, som du har indsamlet og klargjort. • Det er meningen, at eleverne arbejder selvstændig i grupperne med opgaverne. De skulle gerne få en forståelse af, at der er vand, varme og penge at spare både ved at ændre adfærd og ved tekniske løsninger. 	<p>Eleverk 2: Skolens vandforbrug</p> <p>Dataark Vand</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Afslut med fælles opsamling om vandforbrug. <p>Vandforbrug – kan vi bare bruge alt det grundvand, vi vil?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gennemgå de to illustrationer på side 8 på dette link: https://aktiv.dn.dk/media/4321/dn-saadan-ligger-landet-2014-grundvand-og-drikkevand.pdf, som viser Nettonedbør og Udnyttelsesgrad for grundvand (Begge illustrationer er sat ind i Lærervejledningen s. 9): • Sæt derefter eleverne i gang med at arbejde med Elevark 3. <p>Det er en kompleks problemstilling, som eleverne skal arbejde med. Det vil derfor være en fordel at veksle mellem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • at eleverne drøfter nogle af spørgsmålene i deres grupper, og I samler op i plenum. • at I drøfter spørgsmålene fælles i plenum. 	<p>eller app.</p> <p>Elevark 3: Vandforbrug – kan vi bare bruge alt det grundvand vi vil?</p>
--	--

Lektion 5 og 6	Materialer
<p>Varme – hvor får skolen varme fra?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleverne skal undersøge, hvor varmen kommer fra i jeres kommune og på jeres skole. • Der er baggrundsmateriale i Elevark 4 og i Lærervejledningen s. 9-10. • Vurder, hvor meget introduktion eleverne har brug for, inden de i grupper arbejder med Elevark 4. • Afslut arbejdet med Elevark 4 i plenum ved at gennemgå og drøfte de enkelte spørgsmål. <p>Intro til varme og varmemeforbrug i en bygning</p> <p>Brug Elevark 5 som introduktion til emnet. Det kan være som faglig læsning, hvor eleverne læser det selv, hvorefter de drøfter det i deres gruppe eller samlet i klassen. Du kan også bruge arket som inspiration til et kort oplæg for klassen, som indledning til emnet.</p> <p>Refleksionsspørgsmål:</p>	<p>Elevark 4: Hvor kommer varmen fra?</p> <p>Elevark 5: Varmeforbrug i en bygning</p>

<p>Når I læser ”Varmeforbrug i en bygning”, hvad tænker I så om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jeres egen skole? • Jeres egen adfærd i forhold til forbrug af varme? • Skriv gerne stikord ned, så I kan huske jeres drøftelse til fælles snak i klassen. <p>Introducer varmfylde/specifik varmekapacitet</p> <p>Det er vanskeligt at påvise varmfylde, men undersøgelsen i Eleverk 6 illustrerer ret tydeligt, at vand varmes langsommere op end sand og holder længere på varmen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Undersøgelsen kan gennemføres fælles i klassen, eller eleverne kan gennemføre undersøgelserne i deres grupper. <p>Hvis du ønsker at arbejde mere med solfangeranlæg, kan du vælge at bruge Ekstra elevark 1. Det vil nok kræve, at der tillægges et ekstra modul til fysik/kemi. Arket er udarbejdet og stillet til rådighed af Energitjenesten.</p>	<p>Eleverk 6: Undersøgelse af vands varmfylde</p>
---	--

Lektion 7 og 8	Materialer
<p>Omgregning af enheder, så de kan sammenlignes</p> <p>Eleverk 7 kan bruges til at lave beregninger i fællesskab. Vurder, hvor mange eksempler du vil bruge. Det vigtigste er, at eleverne forstår pointen med at omregne data til samme enhed, så de kan sammenlignes.</p> <p>Varmeforbrug på skole</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleverne skal arbejde med Eleverk 8 på baggrund af de data, som du har indsamlet og klargjort. Det er meningen, at eleverne arbejde selvstændig med opgaverne. De statistiske deskriptorer: Største og mindste værdi, middelværdi/gennemsnit, variationsbredde anvendes i Eleverk 8. Vurder, om der er behov for en repetition af disse. • Eleverne skal ved at bruge Eleverk 9 sammenligne skolens forbrug med forbruget på 5 skoler i Albertslund Kommune. <p>Afslut lektionen med fælles opsamling om varmfylde.</p>	<p>Eleverk 7: Omgregning af varmfylde</p> <p>Eleverk 8: Skolens varmfylde</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dataark - Varme • Evt. app <p>Eleverk 9: Sammenlign varmfylde med andre skoler.</p>

Lektion 9 og 10	Materialer
<p>Varmebesparelser på skolen</p> <p>Eleverne skal nu lave beregninger på, hvor meget skolen kan spare ved forskellige tiltag. Det er meningen, at eleverne arbejder i deres grupper med opgaverne. De skulle gerne få en forståelse af, at der er vand, varme og penge at spare både ved at ændre adfærd og ved tekniske løsninger.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De skal arbejde med Eleverk 10 – del 1. <ul style="list-style-type: none"> • Besparelsen på 5 pct. ved sænkning af 1 grad celsius er vejledende. • Afslut med fælles opsamling. • Noter eventuelle spørgsmål til VVS-installatøren, som kan stilles ved besøget. <p>Undersøgelse af skolens vandforbrug</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleverne skal rundt på skolen og undersøge vandforbruget forskellige steder. I forlængelse af undersøgelserne skal de lave forskellige beregninger. • Der arbejdes i grupper med Eleverk 10 – del 2. • I elevarket skal eleverne undersøge vandhaner, du kan vælge at dele grupperne op så nogle i stedet undersøge brusere, hvis I har en idrætshal og bad på skolen. 	<p>Eleverk 10: Kan man spare på vand og varme?</p> <p>Del 1: Varmebesparelser</p> <ul style="list-style-type: none"> • Termometer (måske hænger der allerede et i klassen ellers lån i fysiklokalet) <p>Del 2: Vandbesparelser</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stopur • Litermål • Spand

Lektion 11 og 12	Materialer
<p>Skolens varmesystem og vandinstallationer</p> <p>Eleverne skal i deres grupper tegne skitser over skolens varmesystem og vandinstallationer.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleverne arbejder med Eleverk 11 	<p>Eleverk 11: Undersøgelse af skolens</p>

- De skal tegne så mange ting, som de kan. Resten kan komme på efter besøget.
- Det vil være en fordel, hvis den tekniske serviceleder deltager i rundvisningen under besøget, så I kommer alle de ”rigtige” steder hen, eller at lærerteamet vises rundt på skolen af den tekniske serviceleder inden besøget.

Forberedelse af besøg af VVS-installatør

Forbered eleverne på besøget. Fortæl om formålet, hvilke forventninger der er til dem, og hvad de skal have ud af besøget.

I Lærervejledningen kan du finde kort info om relevante emner og begreber på s. 13.

varmesystem og vand-
installationer

Lektioner under besøget fra VVS-installatør

Inden besøget skal I aftale med skolens tekniske serviceleder/pedel, at VVS-installatøren og eleverne kan komme rundt og se relevante områder på skolen. HUSK nødvendige nøgler.

Eleverne medbringer deres skitser fra **Eleverk 11**. Hvis eleverne skal bruge fotos til deres afsluttende arbejde, skal de medbringe kamera/telefon under rundturen.

Aktivitet	Indhold	Tidsforbrug
Ankomst	Du tager imod VVS-installatøren, byder velkommen og sætter rammen for besøget.	5 minutter
Intro	VVS-installatøren fortæller om den virksomhed, som han/hun kommer fra: <ul style="list-style-type: none"> • Virksomheden generelt • Sin egen uddannelse og karrierevej, sin rolle i virksomheden, og hvordan en typisk dag forløber • De øvrige ansattes uddannelse og funktioner • Hvordan virksomheden arbejder med vand- og varmeinstallationer • Praktiske beskeder og introduktion til rundvisningen 	20 minutter
Rundtur på skolen	Du har på forhånd organiseret rundturen, så alle elever kommer rundt på den aftalte tid. Hvis I er mere end én lærer, kan I overveje, om alle elever kan være med på en gang, eller om klassen skal deles op i mindre grupper. Sørg for, at turen kommer forbi de relevante rum, som eleverne har indtegnet på deres skitser. Eleverne tager noter og fotos undervejs – for at huske det til deres videre opgave – og foto kan eventuelt bruges til den PowerPoint, som de skal udarbejde senere i forløbet. På turen fortæller VVS-installatøren om de ting, de ser, med fokus på at spare energi og sikre godt indeklima fx: Synlige rør <ul style="list-style-type: none"> • brugsvand eller vand til opvarmning. 	1 time og 45 minutter

	<ul style="list-style-type: none"> • isolerede eller ej, er det godt eller skidt. <p>Håndvaske, bruser og toiletter. Er der monteret:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimavenlige armaturer. • Vandbesparende brusere, perlatorer mm. <p>Varmekælder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvordan kommer varmen rundt på skolen? • Hvordan hænger varmekilde og skolens varmesystem sammen? • Hvordan varmes vandet til bruser og håndvaske op, og hvordan kommer det rundt på skolen? • Hvordan styres varmen på skolen? Centralt eller decentralt. <p>Ventilationsanlæg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Styring. • Fordele og ulemper. • Hvordan det bruges optimalt. <p>Andet interessant og relevant.</p>	
Opsamling på rundturen	<p>VVS-installatøren vil komme ind på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sit umiddelbare indtryk af skolens installationer. • Hvilke tekniske løsninger vedkommende umiddelbart kan se, skolen/kommunen med fordel kan investere i. • Hvor stor en investering det vil kræve. • Hvad der kan spares på økonomien og på klimaet. 	20 minutter
Afrunding og afgang	Eleverne kan her stille eventuelle spørgsmål, og der siges tak for besøget.	10 minutter
Buffer	Der er indlagt en buffer på 15 minutter.	15 minutter

Lektioner efter besøget af VVS-installatøren

Lektion 13 og 14	Materialer
<p>Opfølgning på besøget - drøft i plenum</p> <ul style="list-style-type: none"> • Generelle overvejelser efter besøget. • Hvad fortalte VVS-installatøren om skolens systemer og installationer? • Hvilke tekniske løsninger blev præsenteret? • Hvilke anbefalinger blev der givet til skolen? <p>Hvordan bliver skolen mere klimavenlig?</p> <p>Forløbet afsluttes ved, at eleverne arbejder med problemstillingen: ”Hvordan bliver skolen mere klimavenlig?”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleverne skal arbejde med Elevark 12. • Eleverne skal bl.a. præsentere deres viden om emnet. Overvej, om det giver bedst mening at gennemgå de synlige læringsmål, før eller efter de har udarbejdet deres præsentation. • Udover at formidle det de har lært, skal eleverne præsentere de forslag, de har til at gøre skolen mere klimavenlig i en powerpoint, plakat, collage eller lignende. <p>Du kan sende nogle eksemplariske præsentationer videre til VVS-installatøren som en afslutning og tak for sidst. Overvej om, der er andre, der er relevante i forhold til at modtage elevernes forslag til at gøre skolen mere klimavenlig. Det kan være skolens ledelse, bestyrelse, forvaltning osv.</p>	<p>Elevark 12: Hvordan bliver skolen mere klimavenlig?</p>